

МАСЛЕННИКОВЄвген Іванович
evgenmaslennikov@ukr.net

д.е.н., професор кафедри
економіки та управління,
Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова

УДК 336

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ЛІДЕРСТВА У 21 СТОЛІТТІ

THE MODERN CONCEPTS OF LEADERSHIP IN THE 21ST CENTURY

ТОМАКВалентин Вячеславович
valentinetomak@gmail.com

студент Економіко-правового
факультету, напряму
підготовки "Менеджмент ЗЕД",
Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова

У статті досліджуються концепції лідерства, висунуті найбільш відомими економістами і науковими школами в 21 столітті. В роботі проведена тематична систематизація та аналіз теорій лідерства з точки зору використовуваних методологій і підходів, проведена тематична систематизація та аналіз теорій лідерства з точки зору використовуваних методологій і підходів.

В статье исследуются концепции лидерства, выдвинутые наиболее известными экономистами и научными школами в 21 веке. В работе проведена тематическая систематизация и анализ теорий лидерства с точки зрения методологий и используемых подходов, проведена тематическая систематизация и анализ теорий лидерства с точки зрения используемых методологий и подходов.

The article examines the concepts of leadership put forward by the most prominent economists and schools of science in the 21st century. In the work of the thematic systematization and analysis of leadership theories from the perspective of methodologies and approaches, the thematic systematization and analysis of leadership theories from the perspective of methodologies and approaches.

Ключові слова: лідерство, теорії лідерства, стилі лідерства, система цінностей

Ключевые слова: лидерство, теории лидерства, стили лидерства, система ценностей

Keywords: leadership, theories of leadership, styles of leadership, system of values

ВСТУП

В ході поточного аналізу, важливо зрозуміти наскільки лідерські теорії та дослідження допомагають нам зрозуміти взаємозв'язок лідера, послідовників, організаційної культури та результативності організації.

Також потрібно пам'ятати, наскільки феномен лідерства різноманітний з точки зору рівня управління. Лідерський вплив виявляється на всіх рівнях ієрархії, починаючи з конкретного послідовника і закінчуючи корпоративною культурою організації. Аналізуючи вплив лідера лише на одному рівні організації, дослідник ненавмисно отримує статичну обмежену картину, спотворюючи феномен лідерства. Слід відзначити, що навіть поверхневе дослідження існуючих концепцій лідерства дає нам набагато більше широке розуміння того, як лідер сприймається оточуючими, ніж що лідер робить для зростання результативності організації.

МЕТА РОБОТИ

Теорії лідерства займають значне місце в сьогоденній науці управління. Метою роботи є

дослідження концепції лідерства, висунуті найбільш відомими економістами і науковими школами в 21 столітті.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Інтернет. В роботі проведена тематична систематизація та аналіз теорій лідерства з точки зору використовуваних методологій і підходів.

РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогоднішній день сучасні теорії лідерства, відображають дух часу, розглядають лідера з точки зору його операційної та стратегічної ефективності в епоху глобалізації, прискорення всіх бізнес-процесів, зростаючої конкурентної боротьби за ресурси.

На рис. 1 наведені сучасні теорії лідерства за відповідними класифікаційними напрямками.

Неохаризматичні теорії віднесемо як харизматичне, так і трансформаційне лідерство і всі роботи так чи інакше згадують вплив харизми.

Неохаризматичні теорії	<ul style="list-style-type: none"> • Харизматичне лідерство • Трансформаційне лідерство
Теорія інформаційного процесу	<ul style="list-style-type: none"> • Атрибутивне лідерство • Коннективістські концепції • Теорія "лідер-послідовники"
Теорія соціального обміну та відносного лідерства	<ul style="list-style-type: none"> • Теорія обміну • Теорія вертикального зв'язку
Диспозиційні теорії (лідерських якостей)	<ul style="list-style-type: none"> • Класична теорія • Теорія управлінських атрибутів • Теорія компетенцій • Ситуаційна відносність навичок

Рис. 1. Сучасні теорії лідерства

До теорій інформаційного процесу слід віднести всі роботи, які розглядають когнітивні підходи в прийнятті рішень, так само атрибутивне лідерство, коннективістські концепції і всі теорії «лідер-послідовники». Відносяться такі роботи Лорда і Шондрика, і багатьох інших.

Група теорій соціального обміну і відносного лідерства включає в себе відому теорію обміну Лідер – Члени команди, а також теорії вертикального зв'язку з двома типами команд.

Диспозиційні теорії або теорії лідерських якостей включають в себе всі роботи, які отримали розвиток, базуючись на класичній теорії. Також входять і теорії управлінських атрибутів, компетенцій, ситуаційна відносність навичок і інші теорії, що показують індивідуальні специфічні якості лідерів.

Також у зв'язку з глобалізацією і появою транснаціональних корпорацій особливої актуальності набули дослідження етичних і культурних теорій лідерства. Ці роботи фокусуються на всіх кроскультурних процесах, що відбуваються в мультинаціональних компаніях. Сюди можна включити роботи, що досліджують особливості лідерської поведінки меншин.

До особливої категорії варто віднести теорії, що ставлять поведінку послідовників в основу природи лідерства. Класичні поведінкові теорії отримують новий розвиток у роботах науковців [1].

До цієї групи можна віднести також всі праці, які вивчають вплив заохочень і покарань на роботу послідовників і цілі групи. Ситуаційні теорії або теорії обставин не втрачають своєї актуальності. З'явилися безліч теорій, які розглядають різні ситуаційні змінні та їх вплив, у т. ч. теорії адаптування лідера, життєвого циклу лідерства, спіральна динаміка.

З іншого боку, з'явилися теорії «влади і впливу», розглядають різні джерела влади, як шлях до лідерства. Більше того, з'явилися роботи, які розглядають виключно ТОП-менеджерів та їх вплив

на організаційну ефективність. Даний зріз робіт можна віднести до стратегічного лідерства. Контекстуальне лідерство на відміну від ситуаційного, розглядає приклади лідерської поведінки в конкретному контексті (зовнішньому оточенні, університеті, матчі та ін.). Розвиток теорії хаосу і катастроф отримало своє відображення в теоріях лідерства – теорії складних систем у лідерстві. В цих теоріях проводиться складний аналіз поведінки лідера і послідовників з урахуванням останніх досягнень кібернетики.

Оскільки командна ефективність є запорукою успіху організації в інтегральному зрізі, можна виділити окрему групу статей, які фокусуються на командному лідерстві. Сюди ж потрібно віднести теорії «розподілюваного лідерства» Бредфорда, «гарячих груп» і сполучного лідерства Липмана і Блюмена [2].

Поява значної кількості тренінгів, які виховують лідерів, не залишили увагу дослідників в стороні. Виникненню і розвитку лідерських навичок у людини присвячена не одна робота. Сюди можна віднести теорію «гнучкості лідерства» [3], що демонструє 5-ти етапний розвиток лідера. Альтруїстичне лідерство або етичне лідерство розглядає служіння і духовне наставництво лідерів. Лідери, провідні зміни і керуючі творчістю, також розглянуті у частині робіт. У них досліджено роль лідера при впровадженні змін, а також розвиток організаційного бачення і навчання організації.

До окремого тематичного розділу потрібно виділити теорії самоідентифікації лідерства. Також використовуються теорія самооцінки.

Емоційне лідерство включає в себе теорію емоційного інтелекту, також всі дослідження емоцій і станів афекту лідера і послідовників.

До окремої категорії розумно віднести деструктивне лідерство, розглядає саме неприпустиме і отруйна поведінку лідера та його вплив на послідовників.

З розвитком біосоціальної нейронауки з'явилися праці, що досліджують лідерів з точки зору генетики, а також фіксування механізмів впливу емоцій і поведінки лідера. Теорії електронного лідерства або віртуального лідерства розглядають вплив лідера через соціальні мережі, електронні комунікації і високотехнологічні творчі завдання. Досліджуються також вплив помилок, виправлення лідерів. Підприємницьке лідерство вивчає в підходах лідера і підприємця з точки зору поведінки, процесу і бачення. Деякі теорії з успіхом можуть бути

розміщені відразу в декількох тематичних рубриках з точки зору багатоаспектності їх досліджень.

Всі вищесказані роботи можна умовно розділити на теоретичні і практичні (рис. 2). Головне, що серед практичних робіт, які часто засновані на даних, зібраних у результаті експерименту, можна виділити ті, які на сьогоднішній день користуються популярністю серед корпоративних тренерів зважаючи легкості впровадження і відносно високої прогностичності результатів. І, незважаючи на велику кількість існуючих теорій, практично застосовних з них не всі.

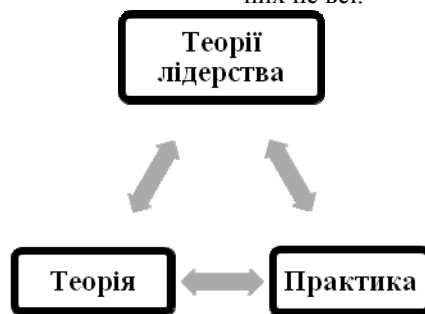

Рис 2. Система теорій лідерства

До цих пір однією з найбільш поширених концепцій у практиці, є теорія трансформаційного і транзакційного лідерства Бернса [5]. Базуючись на цій моделі, були створені п'ятифакторні опитувальники особистості Р. МакКрає, П. Коста, за допомогою яких визначалася ступінь вираженості таких показників як: нейротизм, екстраверсія, відкритість досвіду, згоду і свідомість. Причому чим вище останні 4 показники і чим менше виявлена 1-й, тим більше вірогідний трансформаційний тип лідера. Ф. Рузвельт, Мартін Лютер Кінг визнаються трансформаційними лідерами. Бернс ввів поняття транзакційного та трансформаційного лідерства при взаємодії з групою, де в першому випадку передбачалися відносини обміну (транзакцій), а в другому сильного морального впливу (перетворює лідерство). Трансформаційним лідером прийнято вважати Нельсона Манделу. Слід сказати, що всі неохаризматичні теорії, які включають в себе теорії трансформаційного, транзакційного, харизматичного лідерства, знайшли практичне застосування в корпоративних тренінгах. Багато компаній спеціалізуються на проведенні трансформаційних тренінгів лідерства. Також в портфолію багатьох відомих тренінгових компаній є цей бізнес курс.

На сьогоднішній день центри корпоративного навчання проводять тренінги як на основі найбільш визнаних теорій, так і на основі власних розробок. Центри корпоративного навчання пропонують кілька лідерських тренінгів, які є симбіозом вищезазначених концепцій з одного боку, а також кейсів відомих транснаціональних компаній з іншого. Також тренінгові центри фокусуються головним чином на власне розроблених тренінгах ситуаційного лідерства і теоріях обставин, проводять тренінги також за власним розробкам, в тому числі відомий тренінг «7 навичок високоефективних людей» [6], який був придбаний для внутрішнього використання безліччю

великих компаній. Також абсолютна більшість тренінгових центрів займаються навчанням менеджерів залучати команду в робочий процес з тим, щоб найбільш ефективно досягати намічених результатів. Слід зазначити, що тематика командного лідерства найбільш затребувана сьогоднішнім бізнесом. З групи теорій самоідентифікації лідера особливо слід виділити тренінги емоційне лідерство.

Найбільш цікавими з практичної точки зору теорій є теорії «Лідерство блакитного океану» [7], де автори поширюють вже прийняту в маркетингу концепцію «Блакитних океанів» на тематику управління організацією. Також «Спіральна Динаміка» Стіва Кована і Дона Бека [1]. Ця теорія теж відноситься до групи теорій обставин і виділяється наявністю практичного інструментарію щодо впровадження в будь-яку організацію. Теорія допомагає визначити ціннісний профіль керівника і кожного із співробітників, а також виявити рівень кореляції «лідер-послідовники». Базуючись на виявлених ціннісних профілях призначається індивідуальний мотиваційний робочий план співробітника.

Теорії інформаційного процесу, які включають в себе теорії атрибутивного лідерства, процесу прийняття рішень, відносин лідер-послідовники швидше описують і аналізують лідера у всіх аспектах, ніж дають практичне керівництво по застосуванню. Дані теорії, і атрибутивного лідерства давно вже прийнято відносити до класичних теорій, незважаючи на наявність свіжих робіт з даної тематики. Аналогічна ситуація спостерігається з теорією якостей, яка за визначенням має на увазі виключно теоретичний описовий підхід «лідерами народжуються». Схожу долю спіткали теоретичні теорії соціального обміну; теорії, сфокусовані на послідовників; теорії лідерства контекстуального.

ВИСНОВКИ

Проведений огляд наочно демонструє величезну кількість і різноманітність лідерських теорій, що з'явилися за останні 10-15 років. Це не дивно, адже саме лідер визначає розвиток і долю організації. Дотримуючись розвитку науки, комунікацій і технологій, з'являються сучасні теорії лідерства, які відображають відповідні зміни сучасного середовища. Найбільш цікавими, на наш погляд, є електронне лідерство, коннективізм, неврологічні дослідження, а також теорії складних систем у лідерстві, які вже активно застосовуються на практиці. Але на жаль, накопиченого досвіду ще не достатньо, щоб теорії визнавати достовірними. Доведено, що класичні теорії також отримали новий ситуаційний підхід, поведінковий аналіз, харизматичне і трансформаційне лідерство і навіть теорія рис, хоча досліджень у цих областях менше, ніж в інших. Таким чином, використовуючи нові методики дослідження, сучасні технології, вдається створити єдину теорію лідерства, що відображає всі аспекти дійсності і передбачувано впливає на лідера і послідовників. Але наразі такої теорії не створено.

Список використаних джерел

1. Бек Д., Кован К., Спіральна динаміка. Керуючі цінностями, лідерством і змінами в XXI столітті, Бест Бізнес Букс, 2010. – 419 с
2. Филонович Ц.Р. Теорії лідерства в менеджменті: історія і перспективи 2003. № 2.С. 3-24.
3. С. Джозефс, Спритність лідерства: п'ять рівнів майстерності передбачення та ініціювання змін в 2007.
4. А. М. Кеніг К., Лоу, М. Матьє, Б. Столлер, Я. К., і співавтори. Вивчення нейронних підкладках, активованих в пам'яті досліди з резонансними і дисонансними лідерами. 2012, 259-272.
5. Берн, Е. Ігри, в які грають люди. Люди, які грають в ігри / пер. з англ. А. Грузберга. - М: Ексмо, 2014. - 576 с
6. Кові Стивен Р. Сім навичок високоефективних людей. Потужні інструменти розвитку особистості. – М: Альпіна Паблишер, 2014 -374
7. У. Чан Кім та Рене Моборн, Лідерство блакитного океану, Гарвардський бізнес-Огляд за 2014 рік.
8. Філіппова С.В. Система формування і забезпечення економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / С.В. Філіппова, О.С. Дашковський // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 2 (3). –С. 17-21. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/n3.html>
9. Масленніков Є.І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [моногр.] / Є.І. Масленніков. – Одеса: Прес-кур'єр, 2015. – 316 с.
10. Maslennikov E.I. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise: [Електронний ресурс] / E.I. Maslennikov // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 6 (16). – С. 111-115. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>.
11. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства: [моногр.] / О. В. Побережець. – Херсон: Видавництво : Грінв Д.С., 2016. – 500 с.
12. Побережець О.В. Ідентифікація та класифікація нематеріальних активів та проблеми їх визначення: [Електронний ресурс] / О.В. Побережець, К.В. Іванова // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 98-104. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/98-104.pdf>.
13. Yuri V. Kovtunenکو. Commercialization and technology transfer: the processes' contents and correlation in the innovative activity of industrial enterprise [Електронний ресурс] / Svitlana V. Filypova, Yuri V. Kovtunenکو // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – №2(7). – Одеса: ОНПУ, 2013. – С.33-38. – Режим доступу: <http://www.economics.opu.ua/n3.html>
14. Башинська І.О. Розділ 23. Інноваційно-інформаційні технології для забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємства (С. 607-635) у Міжуніверситетській колективній монографії Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: монографія. Вип. 1/ за ред. д.е.н., доц. Є.І. Масленнікова. – Херсон: Грінв Д.С., 2016. – 854 с. 15.
15. Ломачинська І.А. Вплив конвергенції фінансового та реального секторів на розвиток національної економіки України. / І. Ломачинська, А. Кравцова.// Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2012. – том 17, вип. 2. – С. 139-146.